

Original Article

Litografi ve kolektif imgelem: Épinal baskılarında popüler kültür Lithography and collective imagination: Popular culture in épinal prints

Ayhan KARAMEŞE*

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Resim Bölümü, Sivas, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale hakkında

Geliş tarihi: 07 Eylül 2025

Revizyon Tarihi: 27 Ekim 2025

Kabul tarihi: 17 Kasım 2025

Anahtar kelimeler:

Épinal baskıları, ikonografi, kolektif imgelem, litografi, popüler kültür

ARTICLE INFO

Article history

Received: 07 September 2025

Revised: 27 October 2025

Accepted: 17 November 2025

Key words:

Épinal prints, iconography, collective imagination, lithography, popular culture.

ÖZ

Bu makale, 19. yüzyıl Fransası'nda özellikle Épinal kasabasında üretilen taş baskıların (litografi) kolektif imgelem ve popüler kültür üzerindeki etkilerini kapsamlı bir biçimde incelemektedir. Épinal baskıları, renkli, ucuz ve geniş halk kitlelerine ulaşabilen görsel objeler olarak dikkat çekmektedir. Bu baskılar, dini, tarihsel, kahramanlık ve mizahi temaları bir araya getirerek hem eğitsel hem de eğlendirici işlevler üstlenmiş, böylece toplumun kültürel hafızasında kalıcı bir etki bırakmıştır. Makale, bu baskıların ikonografik özelliklerini çözümleyerek, kitlesel görsel kültürün oluşumunda oynadıkları merkezi rolü tartışmaktadır. Araştırma kapsamında, Épinal baskıların görsel dilinin incelenmesi ön plana çıkmaktadır. Basit çizgi kullanımı, canlı renkler ve anlaşılır kompozisyonlar, bu görsellerin teknik olarak erişilebilir olmasının yanı sıra, farklı sosyoekonomik sınıflardan bireyler tarafından kolayca benimsenmesini sağlamıştır. Bu durum, popüler belleğin ve kolektif imgelemin oluşumunda baskıların etkisinin anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Makale, baskıların sadece estetik birer nesne olmadığını; aynı zamanda toplumun değerlerini, sosyal normlarını ve kahramanlık anlayışını şekillendiren kültürel araçlar olduğunu göstermektedir. Özellikle erkeklik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet temsilleri açısından Épinal baskılarının sunduğu kalıplar, dönemin sosyal yapısına dair önemli ipuçları vermektedir. Vaka analizi yöntemine dayanan çalışmada, belirli baskı örneklerinin tematik ve kültürel işlevleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu analizler, baskıların tarih anlatıları ve kahramanlık motifleri aracılığıyla halkın kolektif belleğine nasıl etki ettiğini, mizahi ve didaktik içeriklerle toplumsal değerleri nasıl pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Épinal baskılarının ticari yönü ve kitlesel üretim kapasitesi, popüler kültürün demokratikleşmesine katkı sağlayan bir araç olarak işlev görmesini mümkün kılmıştır. Sonuç olarak, makale Épinal taş baskılarının litografi teknolojisi ile birleşerek popüler kültürü geniş kitlelere ulaştırma sürecinde oynadığı merkezi rolü vurgulamaktadır. Bu bağlamda, görsel kültür ile kolektif imgelem arasındaki etkileşimin tarihsel bir perspektifte değerlendirilmesi, baskıların hem sanatsal hem de toplumsal boyutlarını anlamak açısından önem taşımaktadır. Épinal baskıları, basit teknik ve estetik özelliklerinin ötesinde, toplumun kültürel hafızasını şekillendiren, popüler kültürün erken dönem örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

This article comprehensively examines the impact of lithographs produced in 19th-century France, particularly in the town of Épinal, on collective imagination and popular culture. Épinal prints are notable as colourful, inexpensive visual objects accessible to broad segments of the population. By bringing together religious, historical, heroic and humorous themes, these prints served both educational and entertaining functions, thus leaving a lasting impact on the cultural memory of society. The article discusses the central role these prints played

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: ayhankaragop1960@gmail.com

in the formation of mass visual culture by analysing their iconographic characteristics. The study focuses on examining the visual language of Épinal prints. The use of simple lines, vivid colours, and clear compositions made these images technically accessible and easily embraced by individuals from different socio-economic classes. This allows for an understanding of the prints' influence on the formation of popular memory and collective imagery. The article demonstrates that prints are not merely aesthetic objects; they are also cultural tools that shape society's values, social norms, and understanding of heroism. Particularly in terms of representations of masculinity, femininity, and gender, the patterns offered by Épinal prints provide important clues about the social structure of the period. Based on case study methodology, the work examines in detail the thematic and cultural functions of specific print examples. These analyses reveal how the prints influenced the collective memory of the people through historical narratives and motifs of heroism, and how they reinforced social values through humorous and didactic content. Furthermore, the commercial aspect and mass production capacity of Épinal prints enabled them to function as a tool contributing to the democratisation of popular culture. In conclusion, the article emphasises the central role played by Épinal lithographs in disseminating popular culture to a wide audience through the combination of lithography technology. In this context, evaluating the interaction between visual culture and collective imagination from a historical perspective is important for understanding both the artistic and social dimensions of the prints. Beyond their simple technical and aesthetic characteristics, Épinal prints are considered one of the early examples of popular culture that shaped the cultural memory of society.

Cite this article as: Karameşe, A. (2025). Lithography and collective imagination: Popular culture in épinal prints. *Yıldız J Art Desg*, 12(2), 71–83.

GİRİŞ

19. yüzyıl Fransa'sında, özellikle Vosges bölgesindeki Épinal kasabasında üretilen taş baskılar (litografi), halkın kültürel belleğini şekillendiren önemli bir görsel iletişim aracı olmuştur. Jean-Charles Pellerin tarafından 1796 yılında kurulan Imagerie d'Épinal, bu baskıların üretim ve dağıtım merkezi hâline gelmiş ve kısa sürede yalnızca Fransa içinde değil, Avrupa'nın farklı bölgelerinde de tanınır olmuştur. Parlak renklerle basılmış ve kolayca ulaşılabilir fiyatlarla satılan bu görseller, tarihsel olayları, dini sahneleri, kahramanlık hikâyelerini ve gündelik yaşamı konu alarak geniş bir izleyici kitlesine hitap etmiştir. Bu yönüyle Épinal baskıları hem popüler sanat hem de kitlesel eğitim bağlamında dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerine ayna tutan bir mecra olarak değerlendirilmelidir (Perroux, 2010: 45).

Taş baskı tekniği, dönemin görsel kültüründe önemli bir kırılmayı temsil etmiştir. Resim ve gravürün daha önce yalnızca aristokrasi ve burjuvazinin ulaşabileceği ayrıcalıklı bir alan olarak görüldüğü bir bağlamda, Épinal baskıları düşük maliyetleri sayesinde sıradan halkın evlerine kadar girebilmiştir. Bu durum, görsel üretimin demokratikleşmesi ve kültürel belleğin tabana yayılması açısından dikkate değerdir (Peltier, 2005: 22). Fransız Devrimi sonrasında yaşanan ideolojik dönüşümler ve ulus-devlet inşası süreci düşünüldüğünde, bu baskıların yalnızca eğlence veya süsleme amacı taşımadığı; aynı zamanda politik, ideolojik ve didaktik işlevler de üstlendiği anlaşılmaktadır. Özellikle Napolyon dönemi ve sonrasında, Épinal baskılarında ulusal kahramanlık temalarının öne çıkması, Fransız kimliğinin kolektif imgeleminin inşasında görsel propagandanın rolünü gözler önüne sermektedir (Anderson, 2006: 141).

Épinal baskılarının yükselişi, aynı zamanda 19. yüzyılın ekonomik ve toplumsal dönüşümleriyle de yakından ilişkilidir. Sanayi Devrimi ile birlikte matbaa tekniklerindeki ilerlemeler, taş baskının daha hızlı ve ucuz üretilmesine imkân sağlamış; artan kentleşme ve yükselen okuryazarlık oranı, bu görsellerin daha geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Bu süreç, yalnızca Fransa'da değil, Avrupa genelinde halkın kültürel tüketim alışkanlıklarında önemli bir kırılma yaratmıştır (Twyman, 1970: 18). Bu bağlamda Épinal baskıları, hem modern basın kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuş hem de halkın gündelik yaşamında görsel malzemenin yaygın bir tüketim nesnesi hâline gelmesini sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Épinal baskılarının 19. yüzyıl Fransa'sındaki kolektif imgelem üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma, üç temel boyuta odaklanmaktadır: İlk olarak, baskıların ikonografik özellikleri ve içerik çeşitliliği analiz edilerek, hangi temaların halk arasında daha yaygın şekilde dolaşıma girdiği ortaya konulacaktır. İkinci olarak, bu baskıların toplumsal işlevi değerlendirilecek; eğitim, ideolojik yönlendirme ve eğlence arasındaki kesişim noktaları tartışılacaktır. Üçüncü olarak ise, Épinal baskılarının popüler kültür üzerindeki uzun vadeli etkileri ve günümüz kültürel bellek çalışmalarına sunduğu katkılar irdelenecektir. Bu bağlamda temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: “Épinal baskıları, 19. yüzyıl Fransa'sında kolektif imgelem ve popüler kültürün oluşumunu hangi yollarla etkilemiştir?”

Çalışmanın kapsamı, 19. yüzyıl boyunca üretilmiş ve yaygın dolaşıma girmiş Épinal baskılarıyla sınırlıdır. Özellikle ulusal tarih, dini temsiller, ahlaki öğretiler ve kahramanlık hikâyeleri içeren baskılar, incelenecek örnekler arasında öncelikli olarak seçilmiştir. Bununla birlikte, söz

konusu baskıların yalnızca içerikleriyle değil, aynı zamanda üretim, dağıtım ve tüketim süreçleriyle de ilişkili olduğu göz önünde bulundurulacaktır. Bu nedenle çalışma hem sanat tarihi hem de kültürel çalışmalar perspektifinden disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemektedir. Kullanılan yöntem, ikonografik çözümlemeyi sosyal tarih bağlamıyla ilişkilendiren bütüncül bir değerlendirmeye dayanmaktadır (Panofsky, 1972: 5). Épinal baskılarının görsel dili, tematik çeşitliliği ve estetik özellikleri analiz edilirken, dönemin toplumsal koşulları, siyasi gelişmeleri ve kültürel dönüşümleri de dikkate alınacaktır.

Literatürde Épinal baskıları genellikle halk kültürü ve popüler eğlence bağlamında ele alınmış; kimi araştırmalarda ise pedagojik ve ideolojik işlevlerine vurgu yapılmıştır. Nicole Garnier-Pelle, Épinal baskılarının halk eğitimi ve görsel pedagojide oynadığı rolü vurgularken (1996, s. 27), Bertrand Tillier bu baskıların ulusal kimlik inşasındaki etkilerini ön plana çıkarmaktadır (2003, s. 89). Bununla birlikte, kolektif bellek ve görsel kültür çalışmalarının ışığında bakıldığında, Épinal baskılarının daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek kuramı (1992, s. 38) ve Benedict Anderson'ın "hayali cemaatler" yaklaşımı (2006, s. 148), bu görsellerin ulusal imgelem üzerindeki rolünü anlamak için temel teorik araçlar sunmaktadır. Buna ek olarak Pierre Nora'nın "lieux de mémoire" (hafıza mekânları) yaklaşımı, Épinal baskılarının birer görsel hafıza mekânı olarak ulusal kimliği inşa etmedeki işlevine ışık tutar.

Sonuç olarak, Épinal baskıları yalnızca renkli litografiler olarak değil, dönemin kolektif bilinçdışına yön veren görsel bir hafıza mekânı olarak değerlendirilebilir. Halkın gündelik yaşamında kolaylıkla erişebildiği bu baskılar, bir yandan eğlence ve öğretici işlevler üstlenirken, diğer yandan Fransa'nın modern ulus kimliğinin inşasında görsel bir araç rolü oynamıştır. Özellikle çocuklara, kadınlara ve işçi sınıfına hitap eden tematik çeşitlilik, bu baskıların toplumsal tabanın kültürel katılımını artırmış ve görsel kültürün demokratikleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu giriş bölümünde ortaya konulan çerçeve, çalışmanın ilerleyen kısımlarında Épinal baskılarının ikonografik, toplumsal ve kültürel yönleriyle detaylı olarak incelenmesine zemin hazırlamaktadır.

BULGULAR

Litografi ve Popüler Görsel Kültür

19. yüzyılın başlarında litografi, taş üzerine yağ bazlı mürekkep ile yapılan çizimlerin baskıya aktarılması esasına dayanan ve seri üretime uygun yapısıyla Avrupâda hızla yayılan bir teknik olarak ortaya çıkmıştır. Alois Senefelder'in 1796'da bu tekniği icat etmesi, görsel imgelerin daha hızlı, ucuz ve çok sayıda kopya halinde dolaşıma girmesine olanak tanımıştır (Twyman, 1970: 12). Litografinin en dikkat çekici yönü, hem siyah-beyaz hem de renkli baskı üretimine imkân tanınmasıdır. Bu özellik, estetik açıdan zengin görsellerin ekonomik koşullara uygun biçimde üretilmesini sağlamış; böylece sanat yalnızca elit çevrelerin değil, geniş halk kitlelerinin de erişimine açılmıştır (Drucker, 1999: 92). Bu bağlamda litografi, yalnızca bir sanat tekniği ola-

rak değil, aynı zamanda popüler kültürün kitleselleşmesine aracılık eden bir iletişim teknolojisi olarak değerlendirilebilir. Walter Benjamin'in ifadesiyle, sanat eserinin "mekanik çoğaltılabilirliği" bu dönemde görselle somut bir karşılık bulmuş; litografi, sanatın "aurasını" kırarak onun günlük yaşama daha doğrudan eklenmesini sağlamıştır (Benjamin, 2003, s. 21).

Fransâda Épinal baskıları, litografinin popüler kültürdeki en belirgin örneklerinden biri olmuştur. Bu baskılar, gündelik yaşamın içine sızarak çocuklara, kadınlara ve özellikle okuryazarlık oranı düşük kesimlere hitap eden görsel anlatılar üretmiştir. Tematik çeşitliliği oldukça geniş olan Épinal baskılarında dini sahneler, ahlaki öğütler, tarihsel olaylar, ulusal kahramanlık figürleri ve gündelik yaşam sahneleri yer almıştır (Peltier, 2005: 34). Örneğin Napolyon'un kahramanlık sahnelerinin veya Jeanne d'Arc'ın ef-sanevi anlatılarının görselleştirilmesi, halkın tarih algısına yön vermiş ve kolektif hafızanın inşasında güçlü bir araç işlevi görmüştür. Bu görseller yalnızca estetik beğeni nesneleri değil, aynı zamanda ulusal kimlik ve toplumsal değerlerin yaygınlaştırılmasını sağlayan pedagojik araçlar haline gelmiştir. Ayrıca kadın ve çocuklara yönelik görseller, toplumsal cinsiyet rollerinin görselleştirilmesinde ve ahlaki öğretilerin aktarımında işlev görmüştür.

Francois Georgin'nin yaptığı Napolyon'un Wagram Savaşı'nı betimleyen Épinal baskısı (Şekil 1), 19. yüzyıl Fransasında ulusal kahramanlık ve kolektif hafızanın görselleştirilmesinde önemli bir örnek teşkil eder. Baskıda Napolyon, kompozisyonun merkezi figürü olarak öne çıkar; dramatik bir duruşla atının üzerinde tasvir edilmiş, etrafındaki askerler ve savaş sahneleri ise sahnenin derinliğini ve karmaşasını vurgulamak için özenle konumlandırılmıştır (Perroux, 2010: 92). Renk kullanımındaki kontrastlar, merkezi figürün gücünü ve otoritesini pekiştirirken, figürlerin belirgin çizgilerle aktarılması izleyicinin dikkatini Napolyon'un eylemine yönlendirir.

İkonografik açıdan baskı, yalnızca tarihsel bir olayı aktarmakla kalmaz; aynı zamanda ulus-devlet ideolojisinin ve ulusal kahramanlık anlayışının pekiştirilmesine hizmet eder. Napolyon'un öne çıkarılması hem bireysel liderlik imajını hem de Fransız ordusunun zaferini sembolize eder. Figürlerin hiyerarşik yerleşimi ve savaş sahnelerinin dramatik perspektifi, izleyicide hem coşku hem de ulusal gurur duygusu uyandırır.

Épinal baskılarında kullanılan taş baskı yöntemi ve elle yapılan renk uygulamaları, sahnenin dramatik etkisini güçlendirir. Basit ama etkili çizgiler, savaşın karmaşasını abartmadan aktarır; canlı renkler ise sahnedeki önemli detayları ön plana çıkarır. Bu yönüyle baskı, hem bireysel bir estetik deneyim sunar hem de halkın kolektif imgeleminde Napolyon'un kahramanlık mitini pekiştirir. Karmaşık sanatsal üsluplardan uzak bu yaklaşım, görsellerin toplumun farklı kesimleri tarafından rahatça okunmasını mümkün kılmıştır (Perroux, 2010: 78). Bu özellik, baskıların yalnızca bireysel bir estetik deneyim sağlamasının ötesine geçerek kolektif imgelem üzerinde kalıcı izler bırakmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, Wagram Savaşı sahnesi Épinal baskılarının ulusal tarih ve kahramanlık temalarını nasıl işlediğini

Şekil 1. Francois Georgin, “Wagram Savaşı”, 1835, litografi.

gösteren önemli bir örnektir. Bu tür baskılar, halkın tarih algısını şekillendirmiş, kolektif hafızayı güçlendirmiş ve ulusal kimlik inşasında görsel propagandanın işlevini yerine getirmiştir (Perrou, 2010: 94).

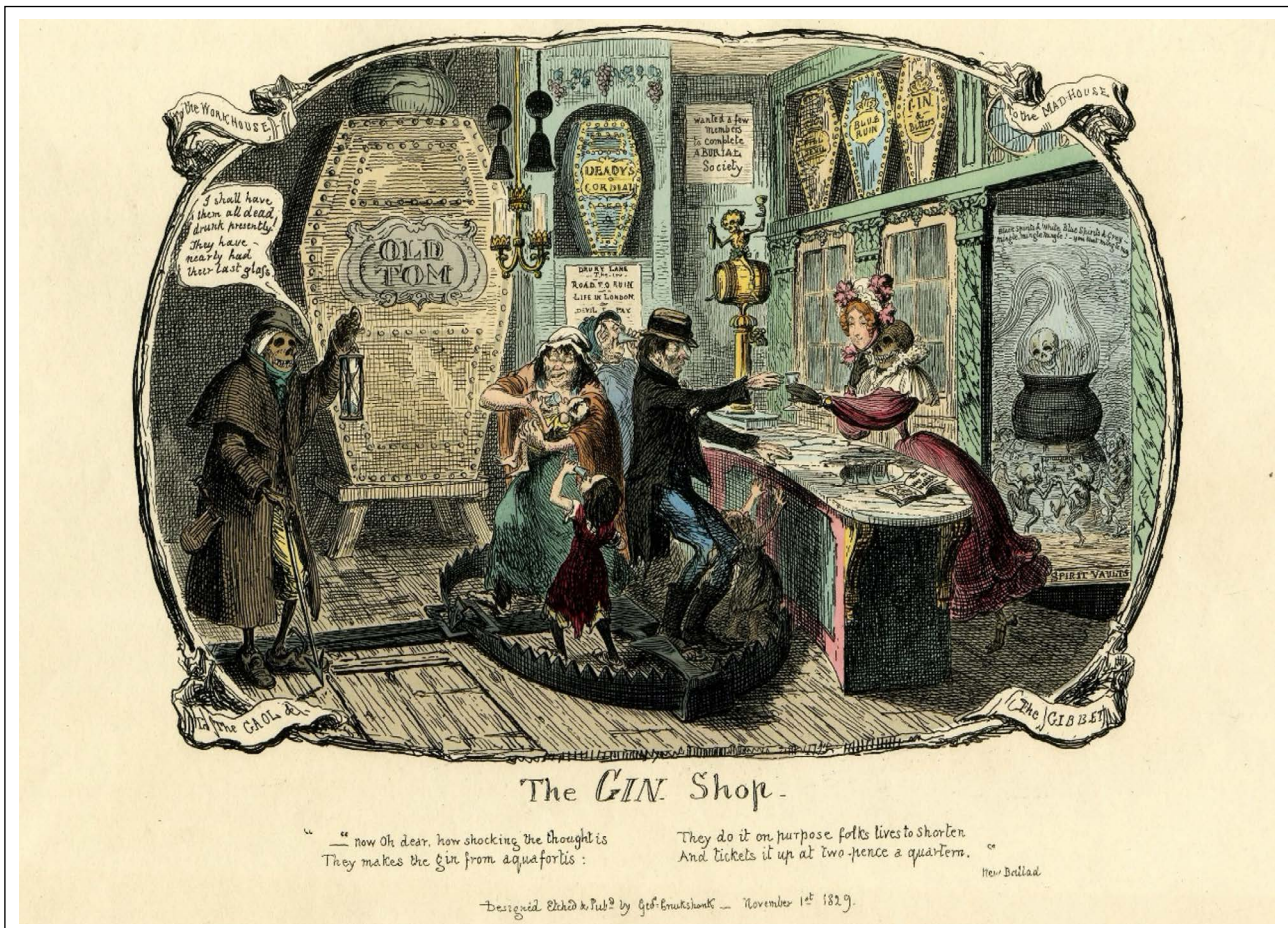
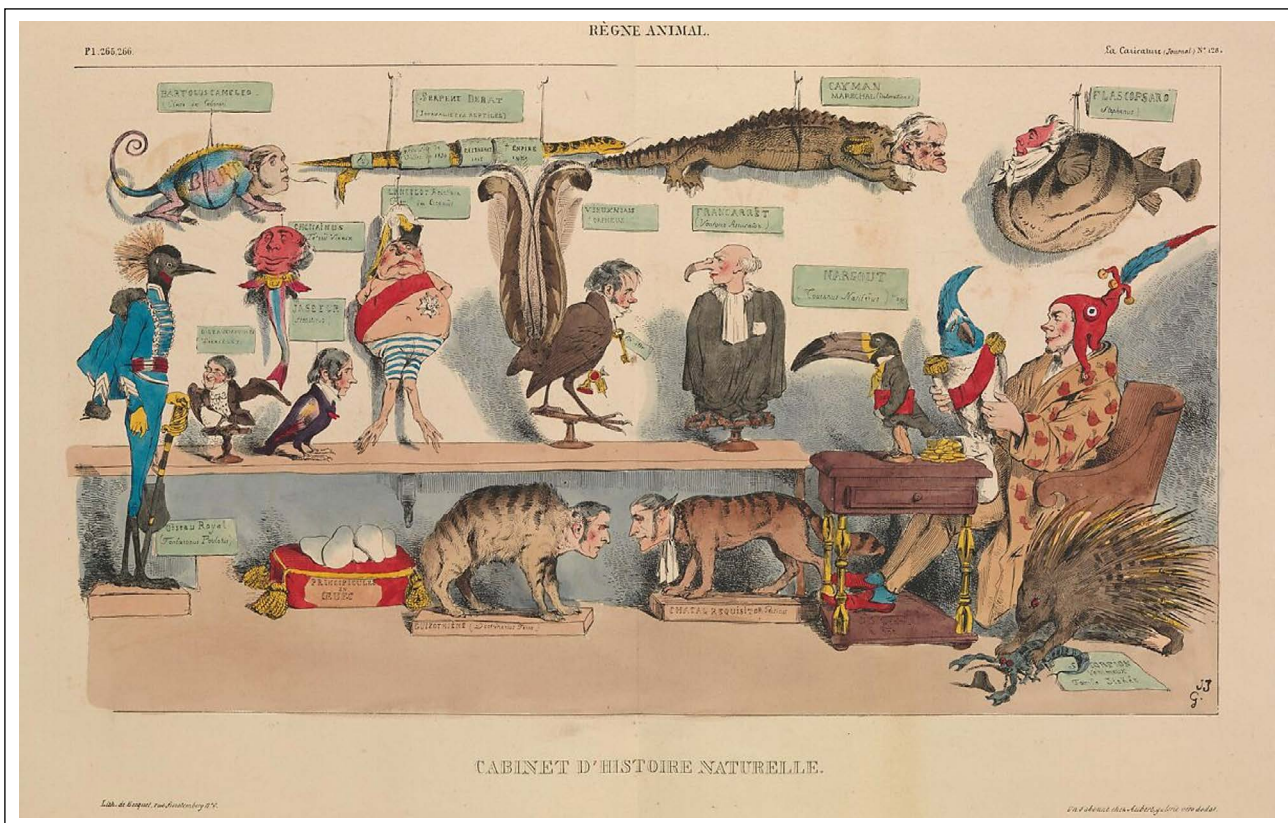
Georgin'nin yanı sıra Grandville (Jean Ignace Isidore Gérard), insan özellikleri taşıyan hayvan figürleriyle alegorik ve ironik litografiler üretmiş, bu yolla toplumsal hicvi fantastik imgeler aracılığıyla halkın görsel kültürüne taşımıştır (Bann, 2007: 101). Şekil 2'de örneği verilen Animal Kingdom: Natural History Cabinet adlı litografisinde, insan özellikleri taşıyan hayvan figürleri aracılığıyla toplumsal hicvi görselleştirmiştir. Bu eser, 19. yüzyıl Fransız toplumunun sınıf yapısı, karakter zaafı ve politik alışkanlıkları üzerine ironik bir bakış sunar. Grandville, her bir hayvan figürünü belirli insan özellikleri ile ilişkilendirerek, izleyicinin hem eğlenmesini hem de toplumsal yapıyı eleştirel bir bakış açısıyla kavramasını sağlamıştır; örneğin, karga figürü dedikoduya işaret ederken, tilki kurnazlığı simgeler.

Litografinin teknik ve estetik özellikleri de bu anlatımı destekler; renkli baskının canlılığı, figürlerin net çizgilerle aktarılması ve dramatik detayların vurgulanması, eserin hem görsel olarak dikkat çekmesini hem de halk arasında kolayca tanınmasını sağlamıştır. Bu yönüyle Grandville'in çalışması, Épinal baskılarının popüler kültürdeki yaygınlık ve kolektif imgelem üzerindeki etkileriyle paralellik gösterir. Alegorik ve fantastik yaklaşımı, mitolojik veya kahramanlık temalarından farklı olarak, toplumsal normların ve insan davranışlarının yeniden yorumlanmasına aracılık

eder ve izleyicide hem estetik bir deneyim hem de eleştirel bir farkındalık yaratır. Bu eser, Grandville'in görsel kültürdeki demokratikleşme ve popüler hiciv işlevinin somut bir örneği olarak makaleye doğrudan katkı sağlamaktadır.

Almanya'da litografinin etkisi, özellikle Fliegende Blätter adlı popüler mizah dergisinde kendini göstermiştir. Bu yayın, satirik illüstrasyonlar ve karikatürlerle hem eğlendiren hem de toplumsal olaylara mizahi bir bakış sunan bir mecra olarak litografinin kitlesel iletişimdeki gücünü ortaya koymuştur (Müller, 1985: 118). İngiltere'de ise George Cruikshank, toplumsal hiciv ve özellikle alkol karşıtı kampanyalarda kullandığı litografileriyle öne çıkmıştır. Cruikshank'in çalışmalarında litografinin sadece eğlence değil, toplumsal reformun görselleştirilmesi için de işlevsel bir araç olduğu görülmektedir (Patten, 1992: 63). The Gin Shop (cin dükkanı) (Şekil 3), adlı litografi de George Cruikshank alkollü içki dükkanının içini gösterir. Sanatçı bu eserde alkolün sosyal yapıyı nasıl bozduğunu ve bireyleri nasıl yozlaştırdığını eleştirir. Eserde, alkolün cazibesine kapılan bireylerin sonunun felaket olduğunu gösterir.

Dolayısıyla litografi, Fransa'daki Épinal baskılarından Almanya'daki mizah dergilerine ve İngiltere'deki toplumsal hiciv örneklerine kadar Avrupa çapında görsel kültürün demokratikleşmesine katkıda bulunmuş; farklı ulusal bağlamlarda kolektif imgelemin oluşumuna hizmet etmiştir. Aynı zamanda gazete ve dergi illüstrasyonlarının çoğalmasına zemin hazırlayarak modern basın kültürünün gelişimine doğrudan etki etmiştir.

Özetle, litografi teknikleri aracılığıyla üretilen görsel ürünler, 19. yüzyıl Avrupa'sında popüler kültürün demokratikleşmesini, standartlaşmasını ve kitleselleşmesini mümkün kılan araçlar olmuştur. Épinal baskıları, Daumier'nin politik hicivleri, Grandville'in alegorik görselleri, Fliegende Blätter'in mizah anlayışı ve Cruikshank'ın toplumsal reform odaklı çalışmaları, litografinin kolektif imgelem üzerinde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Hem teknik hem de kültürel boyutlarıyla litografi, modern görsel kültürün oluşum sürecinde merkezi bir rol üstlenmiştir.

Épinal Baskıları: İkonografi ve Temalar

Épinal baskıları, 19. yüzyıl Fransa'sında halk kültürünün görselleştirilmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Alois Senefelder'in litografi tekniğinin yaygınlaşmasıyla paralel olarak ortaya çıkan bu baskılar hem eğlenceli hem de eğitici içerikleriyle halkın kolektif imgelemine şekillendirmiştir. Tematik açıdan çeşitlilik gösteren Épinal baskıları, genel olarak dört ana kategoriye ayrılabilir: dini ve ahlaki sahneler, tarihsel ve kahramanlık anlatıları, gündelik yaşam ve mizahi içerikler, ayrıca çocuklara yönelik sahneler (Perroux, 2010: 82).

Dini ve ahlaki sahneler, baskıların erken dönemlerinde en yaygın içeriklerdendir. İncil hikâyeleri, azizlerin yaşamları ve kutsal figürlerin tasvirleri, halkın dini eğitiminde görsel bir araç olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, 19. yüzyıl Avrupa'sında litografi tekniğinin yaygınlaşmasıyla birlikte satirik ve hiciv temalı baskılar da halkın görsel kültüründe önemli bir yer edinmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa'da, politik olayları, toplumsal alışkanlıkları ve sınıfsal farklılıkları mizahi bir dille ele alan bu litografiler, halkın gündelik yaşamla ilgili farkındalığını artırmış ve eleştirel düşüncenin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

Satirik baskıların kökeni, 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarına uzanır. Bu dönemde Avrupada matbaa tekniklerinin gelişmesiyle birlikte karikatür ve hiciv, toplumsal eleştirinin güçlü bir aracı hâline gelmiştir. İngiltere'de William Hogarth, 18. yüzyıl ortasında A Rake's Progress ve Gin Lane gibi dizileriyle ahlaki yozlaşma ve sınıf farklılıklarını resmetmiş; bu görseller, litografinin ortaya çıkışından önce bile halkın gündelik yaşamına eleştirel bir bakış kazandırmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde, Alois Senefelder'in litografi tekniği bu hiciv geleneğini daha yaygın hâle getirmiştir. James Gillray ve Thomas Rowlandson gibi sanatçılar politik figürleri ve toplumsal olayları alaycı bir biçimde ele alarak, basılı görsel medyanın demokratikleşmesine öncülük etmişlerdir.

A Rake's Progress (Bir Zamparanın İlerleyişi) dizisi, 18. yüzyıl İngiltere'sinde ahlaki yozlaşma, sınıf farklılıkları ve bireysel çöküş temalarını hicivsel bir üslupla ele alan sekiz parçalık bir gravür serisidir. Eser, zengin bir mirasa konan genç Tom Rakewell'in, sefahat, kumar ve ahlaksızlık içinde sürüklendiği trajik sonunu adım adım anlatır. Kompozisyonlarda figürlerin teatral düzeni, mimiklerin abartılı kullanımı ve detayların yoğunluğu, izleyiciye hem eğlenceli hem de ibret verici bir anlatı sunar. Hogarth, bu sahnelerde dönemin Londra toplumunu sert bir toplumsal eleştiriye tabi tutar; ahlaki çöküşü ve sosyal eşitsizlikleri görsel alego-

riler yoluyla açığa çıkarır. Bu yönüyle yalnızca bireysel bir hikâye değil, aynı zamanda 18. yüzyıl İngiltere'sinin ahlaki panoramasını sunan bir toplumsal hiciv örneğidir.

Gin Lane (Şekil 4) adlı baskı ise Hogarth'ın toplumsal eleştirisinin doruk noktasıdır. Eserde, Londra'nın yoksul semtlerinde ucuz içki "gin" tüketiminin yol açtığı ahlaki ve fiziksel çöküş, yıkılmış binalar, ihmal edilmiş çocuklar ve sefalet içindeki figürlerle temsil edilir. Kompozisyonun merkezinde, bebeğini düşüren sarhoş bir kadın yer alır; bu figür hem bireysel çürümeyi hem de toplumsal çözülmeyi simgeler. Hogarth, bu sahne aracılığıyla alkol bağımlılığını ve ahlaki yozlaşmayı bir halk sağlığı sorunu olarak ele alır. Detaylardaki semboller örneğin arka planda kemik yiyen köpek veya çöken binalar toplumun içten çürümesini metaforik biçimde yansıtır.

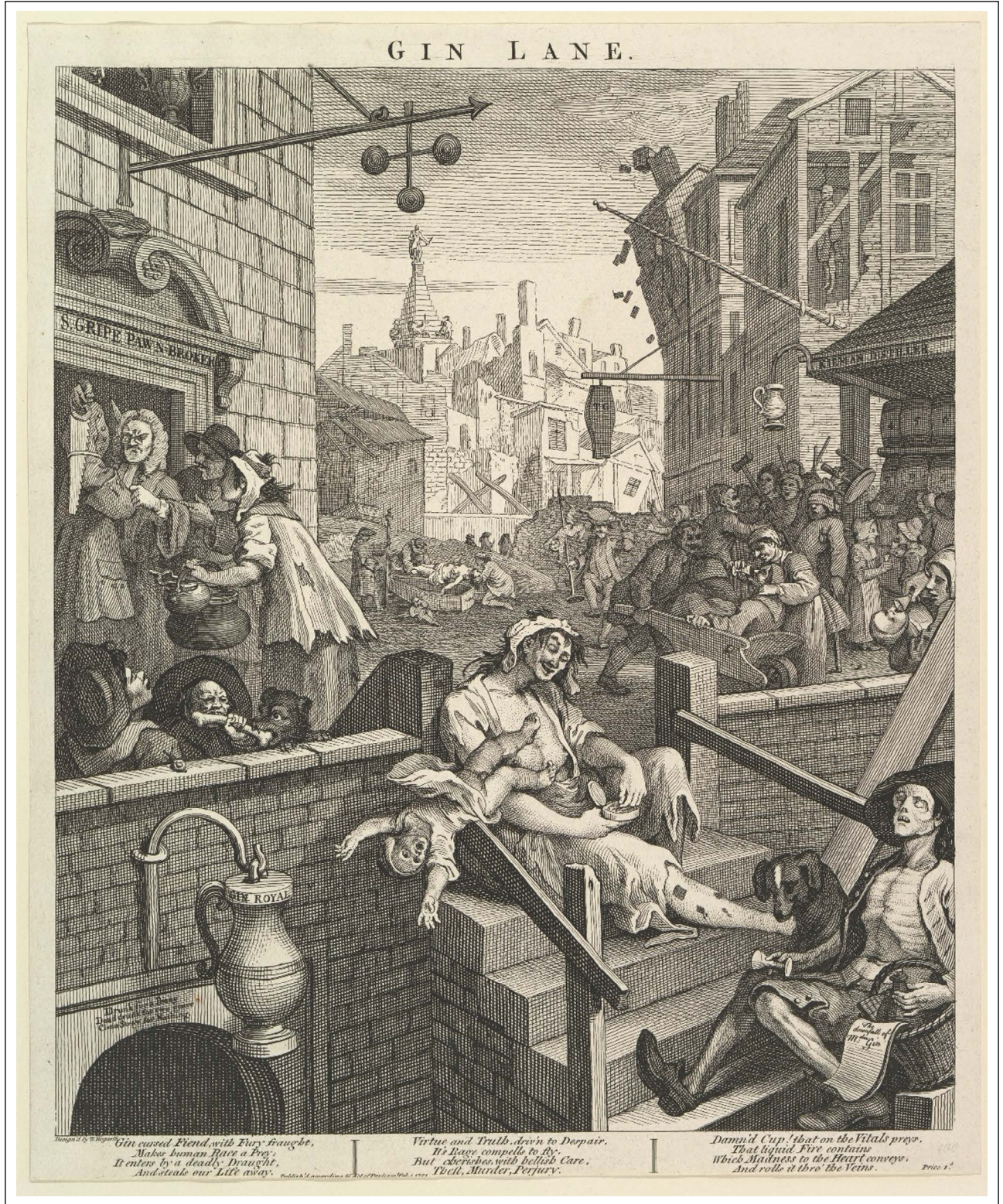
Fransa'da bu geleneğin devamı, özellikle 1830'lardan itibaren Honoré Daumier ve Charles Philippon aracılığıyla görülür. Daumier'nin litografileri, yalnızca bireyleri değil, dönemin toplumsal kurumlarını hedef almış; mizahı bir toplumsal farkındalık aracına dönüştürmüştür. Böylece, 19. yüzyılda satirik baskılar, politik hiciv, toplumsal eleştiri ve halk eğitimi arasında bir köprü işlevi üstlenmiştir. Bu bağlamda, Épinal baskılarıyla çağdaş olan satirik litografiler, halkın hem eğlence hem de eleştiri kültürünü biçimlendiren önemli birer kolektif imge üretim alanı olarak değerlendirilebilir.

Épinal baskılarının yanı sıra, litografinin Avrupa genelinde popüler kültür üzerindeki etkisi farklı biçimlerde görülmüştür. Paris'te Honoré Daumier, La Caricature ve Le Charivari dergilerinde yayımlanan litografileriyle burjuvazi, hukuk sistemi ve siyasal figürleri hicvetmiş; böylece litografinin politik eleştiri ve toplumsal bilinçlenme için güçlü bir araç olabileceğini göstermiştir (Loyrette, 1999: 52). Daumier'in mitolojik Pygmalion et Galatée anlatısını konu alan litografisi (Şekil 5), sanatçının mizah ile toplumsal eleştiriye bir araya getirme stratejisinin özgün bir örneğini sunar. Antik efsanede heykeltıraş Pygmalion, kendi yarattığı kadın heykeline âşık olur ve tanrıça Afrodit, bu heykeli canlandırarak sanatçıya gerçek bir eş bahşeder. Daumier, bu hikâyeyi alegorik ve satirik bir üslupla yeniden yorumlamıştır.

Eserde Pygmalion, kaba saba, gündelik bir erkek ti-polojisiyle resmedilmiş, Galatea ise klasik idealden uzak, abartılı biçimde bedenselleştirilmiş olarak sunulmuştur. Daumier'nin bu tercihi, hem yüksek sanatın mitolojik ideallerine ironik bir gönderme yapar hem de 19. yüzyıl kent yaşamında sanat, aşk ve arzunun sıradanlaşmasına dair hicivsel bir bakış sunar (Loyrette, 1999: 152).

Litografinin teknik özellikleri de bu ironik anlatımı güçlendirir. Koyu gölgeler ve hızlı çizgi vurguları, figürlerin grotesk özelliklerini öne çıkarırken, dramatik kontrastlar mitolojik yüceliğin yerini alaycı bir teatral etkiye bırakır. Bu bağlamda litografi, sadece mitolojik bir öyküyü görselleştirmekle kalmaz, aynı zamanda popüler kültürün estetik algısında mitlerin nasıl yeniden üretildiğini gösterir.

Daumier'nin Pygmalion yorumu, Épinal baskılarıyla da karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilebilir. Épinal baskılarında mitolojik ya da kahramanlık öyküleri didaktik bir

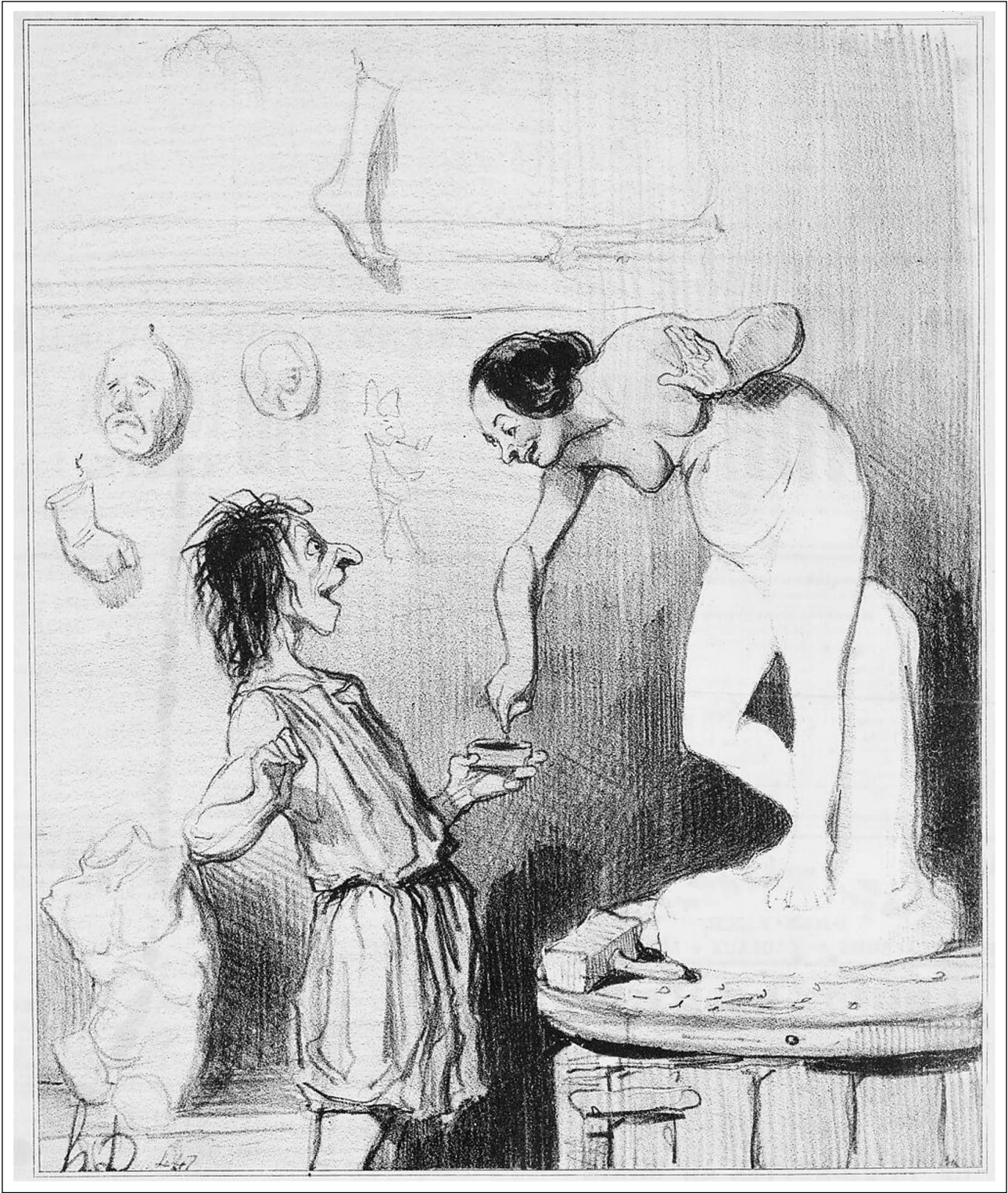

Şekil 4. William Hogarth, “Gin Lane”, 1751, gravür.

üslupla, ulusal kimlik ve ahlaki değerlerin pekiştirilmesi amacıyla aktarılmış; Daumier bu tür temaları ironikleştirerek, toplumsal normları ve sanatsal idealleri sorgular. Bu açıdan bakıldığında, Daumier'nin eseri litografinin sadece pedagojik değil, eleştirel ve mizahi işlevlerini de vurgular. Sonuç olarak, Pygmalion, hem klasik mitin popüler kültürde yeniden işlenişini hem de litografinin demokratikleşmiş

görsel dilini yansıtan önemli bir örnektir. Daumier'nin bu eseri, 19. yüzyıl Fransız görsel kültüründe mitoloji, toplumsal eleştiri ve popüler imgelemin nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

Dolayısıyla satirik litografiler, Épinal baskılarıyla aynı dönemde ortaya çıkarak halkın görsel deneyimini dönüştürmüş ve popüler kültürün demokratikleşme sürecine

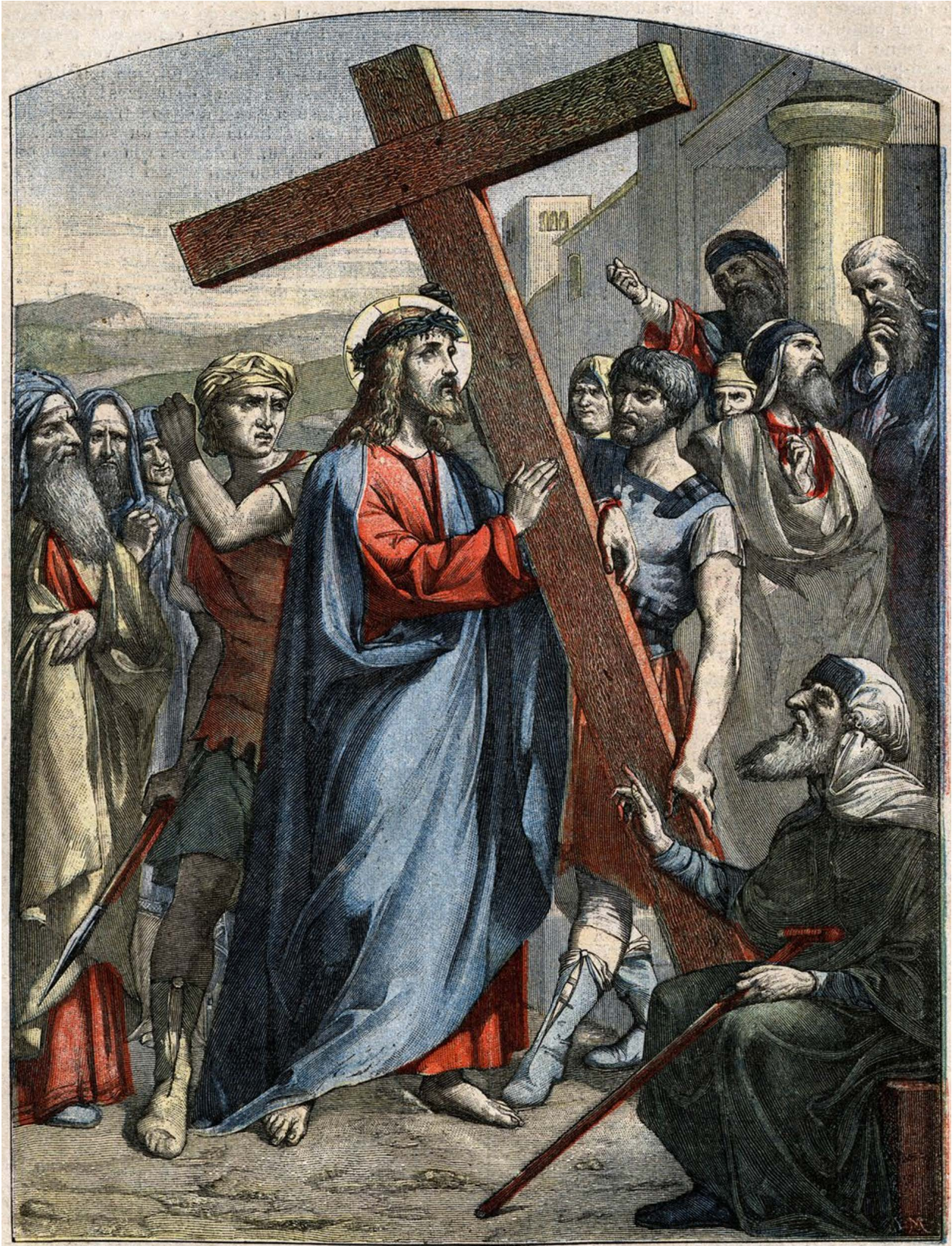

Şekil 5. Honoré Daumier, “Pygmalion et Galatée”, 1842, litografi, 22,9×18,8 cm.

katkıda bulunmuştur. Mizah, eleştiri ve estetik değerleri bir araya getiren bu baskılar hem kitlelerin sanatsal beğenisini geliştirmiş hem de toplumsal olayların görsel hafızada yer etmesini sağlamıştır.

Doğrudan Épinal’de üretilen dini baskılar da benzer bir işlev üstlenmiştir. Özellikle (Şekil 6) Chemin De Croix Jesus Porte La Croix (Haç Yolu İsa Haçı Taşıyor), İsa’nın çilesini sahne sahne aktarmış; her bir durağın ikonografisi

yalnızca dini öğretinin hatırlatılması değil, aynı zamanda bireysel ahlakın yönlendirilmesi amacıyla da işlev görmüştür. Bunun yanı sıra Aziz François d’Assise, Aziz Denis veya Aziz Geneviève gibi yerel azizlerin tasvirleri, hem Katolik inancın görsel bir temsili olmuş hem de toplumsal dayanışmayı pekiştirmiştir. Bu tür baskılar, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan ve okuryazarlık oranı düşük halk için “görsel vaaz” niteliği taşımıştır. Renkli litografiler evlerin duvar-

Şekil 6. “Chemin De Croix Jesus Porte La Croix”, gravür, 48×63 cm.

larına asılarak gündelik yaşamın bir parçası hâline gelmiş, böylece kutsalın sürekliliği mekânsal olarak da pekiştirilmiştir (Garnier, 1996: 42).

Gündelik yaşam ve mizahi sahneler, halkın sosyal deneyimlerini ve günlük pratiklerini yansıtan bir diğer önemli kategori olarak öne çıkar. Bu baskılarda basit çizgiler ve

RÉFORMES DE MESSIEURS LES ÉCOLIERS.

Les écoliers iront à l'école quand cela leur plaira.

On ne se lèvera plus qu'à dix heures.

Le professeur qui aurait donné un penzém ou versé un élève, devra lui faire des excuses.

On pourra sortir de l'école quand on voudra.

Les écoliers auront le droit de porter moustaches.

Ils pourront fumer.

Le maître d'étude, dans aucun cas, n'aura le droit de les vexer.

Les écoliers auront le droit de choisir la forme de leur chapeau.

Le carton sera détruit.

Les écoliers pensent qu'il serait bon de faire circuler de temps en temps des radicaux, tels que strygs, limonades, etc.

Les écoliers pensent encore que si on leur donnait souvent de petites tartes et autres friandises, ils se porteraient mieux à l'école.

Le professeur sera forcé de jouer à la cachette, au colin.

On ne sera pas forcé de savoir ses leçons.

Les sages qui étudieraient leur leçon pendant que les autres s'amuseront, recevront de fâcheux coups.

Tout le monde sera premier et aura la croix.

Tout le monde sera premier et aura la croix.

Şekil 8. Fortuné Méaulle, “La Catastrophe De Bouzey- Le Sinistre”, 1895, Litoğrafi. 41,4×30,5 cm.

canlı renkler, iş yaşamı, aile ilişkileri ve köy etkinliklerini betimlemiştir. Mizahi sahnelerde kullanılan karikatürize figürler ve abartılı jestler, toplumsal normların ve davranış modellerinin anlaşılmasını kolaylaştırır (Drucker, 1999: 70). Örneğin, Reform of Gentlemen adlı baskı (Şekil 7), 16 karelik bir diziyi erkeklerin eğitim reformunu mizahi bir şekilde ele alır.

Épinal baskılarının görsel dili, içerik kadar önemlidir. Basit çizgiler, parlak ve kontrast renkler ile tekrar eden motifler, baskıların halkın gözünde tanınabilir ve akılda kalıcı olmasını sağlamıştır. Kompozisyon düzeni, figürlerin hiyerarşik konumlandırılması ve renk kullanımı, izleyicinin dikkatini belirli öğelere yönlendirir. Böylece, dini, tarihsel ve toplumsal değerler bütüncül bir anlatım içinde sunulmuş olur. Bu yönüyle Épinal baskıları, yalnızca bireysel estetik deneyim sunmakla kalmamış, halkın kolektif hafızasını güçlendiren ve kültürel kimliğin görsel temsillerini sağlayan araçlar olarak işlev görmüştür (Perroux, 2010: 85).

Épinal baskıların ilgilendiği diğer konu ise tarihsel bir felaketi anlatan dramatik bir sahnelerdir. Yangın veya sel gibi felaketler, halkın tehlikeler karşısında toplumsal dayanışmayı anlaması için görselleştirilmiştir. Çizimlerde kullanılan dramatik ışık-gölge oyunları ve vurgulu renkler, izleyicide hem korku hem de empati duygusu uyandırır (Perroux, 2010: 95). Bu tür baskılar, halkın tarihsel olay-

lara ve doğal felaketlere dair kolektif farkındalığını artırır. Fortuné Méaulle’un La Catastrophe de Bouzey – Le Sinistre (Buzer’deki Felaket) adlı gravürü (Şekil 8) 27 Nisan 1895’te Fransa’nın Vosges bölgesindeki Bouzey Barajı’nın çökmesi sonucu meydana gelen büyük felaketi dramatik bir biçimde görselleştirmektedir. Bu felakette 87 kişi hayatını kaybetmiş ve bölge büyük hasar görmüştür.

Litografi de barajın yıkılmasıyla birlikte taşan suyun kasaba üzerindeki yıkıcı etkisi detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Sahne, suyun kasaba sokaklarını doldurduğu, binaların ve elektrik direklerinin devrildiği, insanların panik içinde kaçmaya çalıştığı bir kaos ortamını yansıtmaktadır. Öne çıkan figürlerden biri, suya kapılan bir kadını kurtarmaya çalışan bir adamdır; bu detay, insanlık durumunun ve kahramanlığın simgesi olarak öne çıkar.

Méaulle, bu sahneyi canlı renkler ve güçlü çizgilerle işlerken, dramatik ışık-gölge kullanımıyla felaketin korkunçluğunu vurgulamıştır. Figürlerin abartılı jestleri ve dinamik pozisyonları, izleyicide acil bir durumun aciliyeti ve kaotik atmosferi hissi uyandırır. Bu teknikler, izleyiciyi olayın merkezine çekerek, felaketin toplumsal ve insani boyutlarını daha derinden hissettirir.

Litografi, dönemin görsel kültüründe halkın bilinçlendirilmesi ve toplumsal hafızanın inşasında önemli bir rol oynamıştır. Felaketin görselleştirilmesi, halkın afetlere karşı duyarlılığını artırmayı ve benzer olayların önlenmesi için

kamuoyunda farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. Ayrıca, bu tür görseller, dönemin basınında sıkça yer bulmuş ve halkın afetlere dair algısını şekillendirmiştir. Sanatçının bu gravürü, sadece bir felaketi değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısını, afetlere karşı duyarlılığı ve halkın bilinçlendirilmesini görsel bir biçimde yansıtan önemli bir sanat eseridir. Sanatsal teknikleri ve dramatik anlatımıyla, izleyicide derin bir etki bırakmakta ve dönemin görsel kültürüne ışık tutmaktadır.

Épinal baskıları, içerik ve biçim açısından halk kültürünün görselleştirilmesinde öncü bir rol oynamıştır. Dini, tarihsel, kahramanlık ve gündelik yaşam temalarını kapsayan bu baskılar, 19. yüzyıl Fransa'sında kolektif imgelem ve popüler kültürün oluşumuna doğrudan katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, Épinal baskıları yalnızca görsel sanat örnekleri değil, halkın kültürel belleğini ve sosyal değerlerini biçimlendiren güçlü ikonografik araçlar olarak değerlendirilebilir (Peltier, 2005: 42). İkonografik ve analitik perspektiften bakıldığında, baskıların görsel dili ve figüratif stratejileri, toplumsal eğitim, kültürel aktarım ve kolektif hafıza oluşturma işlevlerini bilinçli bir şekilde desteklemiştir.

Épinal baskılarının 19. yüzyılda popüler kültürün demokratikleşmesindeki rolü, günümüz sanatında farklı biçimlerde yeniden yorumlanmaktadır. Dijital üretim araçlarının gelişimiyle birlikte, litografinin çoğaltılabilirlik ve erişilebilirlik ilkesi çağdaş sanatın temel dinamiklerinden biri hâline gelmiştir. Bugünün sanatçısı, tıpkı Épinal ustaları gibi, görsel dili geniş kitlelerle paylaşılabilir hâle getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Épinal baskılarının estetik mirası, yalnızca teknik bir gelenek olarak değil, aynı zamanda kolektif imgelem üretimi ve toplumsal bellek inşası açısından güncel sanat pratiklerine ilham veren bir modeldir.

Çağdaş sanatçılar, Épinal'ın halkçı anlatım biçimlerini ve didaktik temalarını yeni teknolojik ve kültürel bağlamlarda yeniden üretmektedir. Örneğin, Shepard Fairey (Obey), poster estetiğini Épinal baskılarının güçlü çizgisel yapısı ve ikonografik yalınlığıyla birleştirerek politik eleştiri ve popüler semboller üzerinden çağdaş bir görsel propaganda dili kurmuştur. Benzer biçimde, JR adlı Fransız sanatçı, dev ölçekli fotoğraf enstalasyonlarında toplumsal hafızayı görünür kılmakta; tıpkı Épinal baskılarında olduğu gibi, sıradan insan figürlerini kamusal alanda temsil ederek halkın görsel belleğini güncellemektedir.

Ayrıca Kehinde Wiley ve Yinka Shonibare gibi sanatçılar, ulusal kimlik, kahramanlık ve temsil kavramlarını günümüz politik ve kültürel koşullarında yeniden ele alırken, Épinal baskılarının alegorik üslubuna ve ikonografik simgeciliğine çağrışımlı biçimde yaklaşmaktadır. Dijital illüstrasyon, grafik roman ve sokak sanatı gibi alanlarda da Épinal estetiğinin izleri sürmektedir: canlı renk kullanımı, basitleştirilmiş figürler ve anlatısal sahneleme, günümüz görsel kültürünün evrensel anlatım kodları hâline gelmiştir. Bu yönüyle Épinal baskıları, yalnızca tarihsel bir fenomen değil, modern görsel iletişimin öncülü olarak çağdaş sanatın görsel dilinde yaşamaya devam etmektedir.

SONUÇ

Épinal baskıları, 19. yüzyıl Fransa'sında hem teknik hem de kültürel açıdan önemli bir görsel üretim biçimi olarak öne çıkmıştır. Bu baskılar, taş baskı tekniğinin sağladığı olanaklar sayesinde ucuz, erişilebilir ve kitlesel olarak üretilebilir bir formatta halkla buluşmuştur. Önceki bölümlerde yapılan vaka analizleri, Épinal baskılarının tematik çeşitliliğini ve halk üzerindeki etkilerini somut örneklerle ortaya koymuştur. Napolyon'un zafer sahneleri ve Joan of Arc'ın kahramanlık temaları gibi tarihsel içerikler, halkın ulusal tarih bilinci ve kahramanlık anlayışının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Bunun yanı sıra, günlük yaşam, mizah ve çocuklara yönelik sahneler, halkın gündelik yaşamı, toplumsal normları ve ahlaki değerleri görselleştirilmiş bir biçimde öğrenmesini sağlamıştır. Hayvan figürleri ve masalsi anlatımlar, çocukların erken yaşta kültürel ve toplumsal değerleri kavramalarına yardımcı olurken, felaket sahneleri toplumsal dayanışma ve empati duygusunun oluşmasını desteklemiştir.

Bu bulgular, Épinal baskılarının yalnızca estetik birer obje olmadığını, aynı zamanda halkın kolektif imgeleminin inşasında, toplumsal değerlerin aktarılmasında ve kültürel belleğin görselleştirilmesinde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Baskıların anlaşılır çizgileri, canlı renkleri ve tekrar eden motifleri, izleyicide kalıcı bir görsel hafıza oluşturmuş, böylece halkın tarih ve kültürel algısını pekiştirmiştir.

Bu tarihsel miras, günümüz sanatında hâlâ yankı bulmaktadır. Dijital çoğaltma teknikleri, sosyal medya kültürü ve kamusal sanat uygulamaları, Épinal baskılarının kitlesel erişim ve görsel hikâye anlatımı geleneğini sürdürmektedir. Shepard Fairey, JR, Kehinde Wiley ve Yinka Shonibare gibi çağdaş sanatçılar, halk imgelerini, kahramanlık ve kimlik temalarını yeniden yorumlayarak Épinal baskılarının kolektif imgelem üretimindeki halkçı yönünü günümüze taşımaktadır. Bu bağlamda Épinal baskıları, yalnızca 19. yüzyıl Fransa'sında değil, 21. yüzyılın küresel sanat ortamında da popüler kültür ile kolektif imgelem arasındaki etkileşimin sürekliliğini temsil etmektedir.

Sonuç olarak, Épinal baskıları hem teknik hem de kültürel bağlamda 19. yüzyıl Fransa'sında popüler kültürün gelişiminde öncü bir rol üstlenmiştir. Bu baskılar, görsel kültürün kitleselleşmesini sağlamış, halkın kolektif imgelemini şekillendirmiş ve eğitim ile eğlenceyi bir araya getiren bir araç olarak işlev görmüştür. Çalışma, Épinal baskılarının hem popüler kültür hem de kolektif hafıza açısından önemini ortaya koyarak, tarihsel görsel üretim ile toplumsal değerler arasındaki etkileşime dair literatüre katkıda bulunmaktadır.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazılırlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zeka Kullanımına İlişkin Açıklama: Makalenin hazırlanmasında yapay zeka kullanılmamıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Statement on the Use of Artificial Intelligence: Artificial intelligence was not used in the preparation of the article.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

KAYNAKLAR

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Bann, S. (2007). *Parallel Lines: Printmakers, Painters and Photographers in Nineteenth-Century France*. Yale University Press.
- Drucker, J. (1999). *The Visible Word: Experimental Typography and Modern Art, 1909-1923*. University of Chicago Press.
- Garnier-Pelle, N. (1996). *L'imagerie populaire française. Tome II: Images d'Épinal gravées sur bois*. Réunion des Musées Nationaux.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). University of Chicago Press. [\[CrossRef\]](#)
- Loyrette, H. (1999). *Daumier, 1808-1879*. Réunion des Musées Nationaux.
- Müller, H. (1985). *Fliegende Blätter und die populäre Kultur in Deutschland*. Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Panofsky, E. (1972). *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. Harper & Row.
- Patten, R. (1992). *George Cruikshank's Life, Times, and Art*. Rutgers University Press.
- Peltier, R. (2005). *Épinal Prints and Popular Imagery in 19th Century France*. Éditions Picard.
- Perroux, R. (2010). *Les images d'Épinal*. Paris.
- Tillier, B. (2003). *La République: La caricature politique en France, 1870-1914*. CNRS Éditions.
- Twyman, M. (1970). *Lithography, 1800-1850: The Techniques of Drawing on Stone in England and France and Their Application in Works of Topography*. Oxford University Press.